

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ РІВНЕНСЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання вченої ради
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

від 14 червня 2024 р. № 3

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ департаменту освіти і науки
Рівненської обласної державної
адміністрації

від 20 червня 2024 р. № 154

Навчальна програма з позашкільної освіти

художньо-естетичного напрямку

«Світ іграшки»

2 роки навчання

Укладач:

Мирослава ДОМАНСЬКА, методист комунального закладу «Центр національно-патріотичного виховання та позашкільної освіти» Рівненської обласної ради

Рецензенти:

Олександр ГЕРАСИМЕНКО – кандидат історичних наук, доцент кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій Рівненського державного гуманітарного університету

Тетяна ПРОРОК, методист комунального закладу «Центр національно-патріотичного виховання та позашкільної освіти» Рівненської обласної ради

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Іграшка завжди супроводжувала людину. Створення іграшки є одним із найдавніших видів декоративно-ужиткового мистецтва. Іграшка, виготовлена своїми руками, стає особливо привабливою, дорогою, тому що діти вкладають у її створення свою фантазію, світогляд, відображають власну індивідуальність, вона має велике значення в творчому розвитку дитини.

Можливість втілити свої знання, особистий задум та ідею при виготовленні іграшки; прикладний характер викладеного матеріалу роблять актуальною навчальну програму «Світ іграшки».

Особливість же програми полягає в оригінальному поєднанні технології виготовлення іграшок з конструюванням та пошиттям одягу для них. Особливий акцент у змісті програми зроблено на елементи народознавства.

Навчальна програма розроблена на основі програм виготовлення іграшок та виготовлення іграшок-сувенірів, рекомендованих Міністерством освіти і науки України (лист від 08.04.2016 р. № 1/11-4658).

Навчальна програма з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку реалізується у творчому об'єднанні та призначена для вихованців від 10 до 16 років.

Метою програми є створення додаткових можливостей для забезпечення духовного, інтелектуального і фізичного розвитку дітей у процесі виготовлення іграшки.

Основні завдання програми:

- розвинути сталий інтерес до мистецтва свого народу, його історії та традицій;
- ознайомити з різними матеріалами, інструментами, технологіями виготовлення іграшок;
- виробити трудові вміння;
- розвинути дрібну моторику пальців рук, окомір;
- навчити основам обробки матеріалів, роботи з ручними інструментами, основам технологій виготовлення іграшок;

- сприяти формуванню творчої особистості, її художнього смаку, творчої уяви, фантазії, задоволенню потреб особистості в творчій самореалізації; емоційному, фізичному та інтелектуальному розвитку;

- розвинути позитивні якості особистості: самостійність, наполегливість, працелюбство, охайність, терпіння;

- виховувати доброзичливість і толерантність у ставленні до інших, вміння працювати в колективі.

Програма творчого об'єднання передбачає 2 роки навчання:

1-й рік - початковий рівень – 144 години на рік, 4 години на тиждень;

2-й рік - основний рівень – 216 години на рік, 6 години на тиждень.

Форми роботи – індивідуальна, групова.

Навчальна програма побудована лінійним способом. Теми, які вивчаються, подані в порядку зростання складності матеріалу, що відповідає закономірностям та принципам процесу навчання.

Програмою передбачено теоретичні й практичні заняття. На практичних заняттях передбачено формування умінь та навичок із створення ескізів іграшок, які виготовляються, добору матеріалів та інструментів, виготовлення іграшок, конструювання та пошиття одягу.

Вихованці вивчають правила безпечної роботи під час користування ручними інструментами, праскою; санітарно-гігієнічні вимоги під час виконання робіт, набувають навичок організації робочого місця.

На першому році навчання вихованці ознайомлюються з іграшкою як одним із видів декоративно-ужиткового мистецтва, вчать працювати з різними матеріалами та інструментами, опановують основні конструкції іграшок (плоскі, напів плоскі, об'ємні), елементи конструювання лялькового одягу. У процесі навчання діти набувають практичних навичок виготовлення лекал, їх розкладки на тканині, розкрою текстильних матеріалів, пошиття й оздоблення іграшок.

На другому році навчання вихованці ознайомлюються зі складнішими технологіями виготовлення іграшок різного призначення та одягу для них.

Особливі вимоги пред'являються до програми вищого рівня навчання. У ній передбачено організацію індивідуальної та самостійної пошуково-дослідницької діяльності вихованців, спрямованої на створення й реалізацію власних творчих проєктів, виготовлення іграшок за особистим задумом, участь у конкурсах та виставках. На цьому рівні навчання вихованцям доцільно створювати умови для самостійного вибору шляхів отримання й творчого опрацювання додаткової інформації з використанням можливостей друкованих джерел чи Інтернету, добору необхідних для роботи матеріалів та інструментів. Вихованці мають здійснювати самоконтроль якості виконання теоретичної та практичної частин творчого проєкту та вміти захищати його за планом, відстоюючи власну думку.

Програма інтегрує знання вихованців із різних навчальних шкільних предметів: трудового навчання, креслення, історії, українознавства, математики, хімії, образотворчого мистецтва та інших.

Контроль над засвоєнням вихованцями змістовної частини даної програми відповідного року навчання здійснюється через поточні перевірки знань та умінь впродовж усього навчання та з урахуванням результатів участі в конкурсах і виставках різних рівнів.

Програма є орієнтовною. Керівник гуртка може вносити зміни й доповнення в зміст програми та розподіл годин за темами, враховуючи інтереси гуртківців та стан матеріально-технічної бази закладу

Початковий рівень, перший рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	2	-	2
2.	Історія розвитку іграшок. Вироби із ниток, клаптиків тканини	2	6	8
3.	Початкові конструктивно-технологічні поняття	4	8	12
4.	Плоскі іграшки	2	6	8

5.	Напів плоскі іграшки з м'яким каркасом	2	4	6
6.	Об'ємні іграшки за однією основою	4	8	12
7.	Конструювання одягу для ляльки	4	8	12
8.	Одяг для ляльки за однією викрійкою	2	8	10
9.	Об'ємні іграшки, що стоять на двох лапах	2	16	
10.	Одяг для об'ємної іграшки, що стоїть на двох лапах	4	10	
11.	Об'ємні іграшки, що стоять на чотирьох лапах	2	14	16
12.	Цільнокроєна лялька в одязі	6	18	24
13.	Підсумок	2	-	2
	Разом	33	111	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Значення праці в житті людини. Ознайомлення з програмою роботи гуртка. Демонстрація зразків саморобних іграшок. Правила поведінки учнів під час заняття, під час перерви. Інструменти, матеріали та пристрої, необхідні для роботи. Правила безпечної роботи.

2. Історія розвитку іграшки. Вироби із ниток, клаптиків тканини (8 год.)

Теоретична частина. Із історії розвитку іграшки. Лялька – традиційна народна іграшка. Види ляльок із ниток, тканини (клаптиків), технологія їх виготовлення. Основи добору матеріалів за фактурою, кольором. Орнамент, його різновиди. Вишивальні шви. Одяг для ляльки, його оздоблення вишивкою. Правила безпечної роботи під час виконання ручних робіт та волого-теплової обробки. Санітарно-гігієнічні вимоги. Правила організації робочого місця.

Практична частина. Виготовлення іграшок із тканини: «Немовля», «Вузлова лялька», «Лялька»; виготовлення іграшок із ниток: «Русалонька», «Шехерезада».

3. Початкові конструкторсько-технологічні поняття (12 год.)

Теоретична частина. Поняття про тканини, трикотаж, хутро та їх властивості. Викрійки, деталі крою, способи збільшення/зменшення деталей. Умовні позначки на викрійках: отвори, згин деталей, виточки, стяжка деталей. Шви, що використовуються при пошитті іграшки: «вперед голкою», «назад голкою», «через край», «петельний». Прасування, термінологія волого-теплової обробки.

Практична частина. Визначення нитки основи, п'іткання, лицьової та виворітної сторін. Виготовлення іграшок: «Капітошка», «Песик», «Лисичка».

4. Пласкі іграшки (8 год.)

Теоретична частина. Поняття про пласкі іграшки-аплікації. Матеріали та інструменти, необхідні для виготовлення іграшок. Вимоги до тканин для виготовлення аплікації, кольорова гама тканин та оздоблювальних елементів. Технологія виготовлення лекал та підготовки тканин до розкроювання. Поняття про розкрій деталей для аплікації та вимоги до нього. Способи обробки деталей та їх прикріплення до основи. Шви, які використовуються для закріплення деталей аплікації до основи. Поняття оформлення виробу (очі, ніс, схема їх розташування) та остаточної обробки іграшки.

Практична частина. Виготовлення іграшок: «Груша», «Яблуко», «Слоненя», «Пташка», «Ведмедик».

5. Напівпласкі іграшки з м'яким каркасом (6 год.)

Теоретична частина. Поняття про напівпласкі іграшки з м'яким каркасом. Технологія виготовлення цільнокроєних виробів. Матеріали, необхідні для роботи. Способи з'єднання деталей. Шви, що використовуються для з'єднання деталей. Елементи оздоблення. Види декоративно-оздоблювальних матеріалів: тасьма, сутаж, мереживо. Особливості конструювання напівпласких іграшок із поролоновим каркасом. Технологічна послідовність виконання роботи: розкрій, пошиття, з'єднання з каркасом, оформлення країв іграшки, її оздоблення та оформлення виробу очима, носом, дзьобом, визначення місця для їх розташування. Вимоги до якості та зовнішнього вигляду іграшок.

Практична частина. Виготовлення іграшок: «Ох!», «Качечка», «Кішечка».

6. Об'ємні іграшки за однією основою (12 год.)

Теоретична частина. Поняття про об'ємні іграшки за однією основою. Конструктивні особливості іграшок, їх моделювання. Інструменти та матеріали для пошиття, наповнення, оформлення та оздоблення м'яких іграшок. Технологія розкрою, пошиття та оздоблення об'ємних іграшок із різних матеріалів. Оформлення виробу очима та носом, схема їх розташування. Вимоги до якості готових виробів.

Практична частина. Виготовлення іграшок: «Песик», «Ведмежатко», «Зайчик».

7. Конструювання одягу для ляльки (12 год.)

Теоретична частина. Поняття про конструювання одягу. Види одягу (поясний, плечовий). Геометрична фігура як основа формоутворення конструкції одягу. Конструювання спідниці з кола, сукні з прямокутника, блузи з квадрату, трикутника. Ескіз костюму для ляльки. Правила зняття мірок, виготовлення викрійки, розкладки викрійки на тканині, розкрою деталей крою,

пошиття виробу. Обробка країв деталей одягу, оздоблювальні елементи. Остаточна волого-теплова обробка.

Практична частина. Виготовлення одягу для ляльки (спідниці, сукні, блузки, штанів).

8. Одяг для ляльки за однією викрійкою (10 год.)

Теоретична частина. Закони моделювання плечових та поясних виробів за стилями. Повсякденний та спортивний стилі. Поняття ескізу костюму для ляльки. Особливості конструкцій, оздоблення. Технологічна послідовність виготовлення костюму.

Практична частина. Виготовлення одягу для ляльки (жакету, брюк повсякденного костюму, куртки, брюк спортивного костюму).

9. Об'ємні іграшки, що стоять на двох лапах (18 год.)

Теоретична частина. Поняття об'ємних іграшок, що стоять на двох лапах. Особливості конструкції. Технологічна послідовність пошиття іграшок. Схема розміщення очей та носика, заглибини для очей, правила пришивання очей, носа.

Практична частина. Виготовлення іграшок: «Кішечка», «Собачка», «Поросятко».

10. Одяг для об'ємної іграшки, що стоїть на двох лапах (14 год.)

Теоретична частина. Ескіз одягу. Конструювання та моделювання костюму. Технологія виготовлення костюму, оздоблення.

Практична частина. Виготовлення одягу для іграшок: «Собака-пірат», «Кішечка-господарочка», «Поросятко-шахіст».

11. Об'ємні іграшки, що стоять на чотирьох лапах (16 год.)

Теоретична частина. Поняття об'ємних іграшок, що стоять на чотирьох лапах. Особливості конструкції. Технологічна послідовність пошиття іграшок. Схема розміщення очей та носика, заглибини для очей. Особливості оформлення голови іграшки.

Практична частина. Виготовлення іграшок: «Козенятко», «Баран», «Кінь», «Корова».

12. Цільнокроєна лялька в одязі (24 год.)

Теоретична частина. Поняття про цільнокроєну ляльку. Особливості конструкції. Правила розробки ескізу ляльки. Особливості виготовлення викрійки ляльки та одягу для неї. Умови добору матеріалів. Послідовність виготовлення ляльки. Особливості оформлення голівки ляльки очима та носом, схема розташування волосся. Правила пошиття одягу. Вимоги до контролю якості готового виробу.

Практична частина. Виготовлення іграшок: «Лялька Оленка», «Лялька Марічка», «Лялька Іванко».

13. Підсумок (2 год.)

Практична частина. Підбиття підсумків роботи творчого об'єднання за рік. Виставка робіт вихованців, проведення конкурсів на звання «Кращий майстер лялькових справ».

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- історію народної іграшки;
- українські національні традиції виготовлення іграшок;
- властивості різних текстильних матеріалів;
- способи збільшення/зменшення малюнка;
- умовні позначки на кресленнях та викрійках;
- правила розкрою деталей;
- шви, що використовуються при пошитті іграшки;
- особливості виготовлення плоских, напів плоских та об'ємних іграшок;
- правила безпечної роботи з різучими та колючими інструментами, праскою;
- санітарно-гігієнічні вимоги під час виконання ручних робіт;
- правила організації робочого місця.

Вихованці мають вміти:

- виконувати ручні шви;
- збільшувати/зменшувати малюнки;
- користуватися кресленнями, читати умовні позначки на кресленнях;
- виконувати розкрій деталей іграшки;
- дотримуватися технологічної послідовності виготовлення іграшки;
- виготовляти одяг для іграшок;
- організувати робоче місце, дотримуватись правил безпечної роботи та санітарно-гігієнічних вимог.

Вихованці мають набути досвід:

- читання креслень та викрійок іграшок;
- добору матеріалів та інструментів для виготовлення іграшки;
- організації технологічного процесу виготовлення та оформлення іграшки;
- конструювання одягу для ляльки;
- застосування теоретичних знань на практиці.

Основний рівень, другий рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	3	-	3
2.	Іграшки на каркасі з дроту	2	16	18
3.	Ткані іграшки - обереги	3	18	21
4.	Інтер'єрні напівпласкі іграшки з м'яким каркасом	6	39	45
5.	Клаптикова техніка в мистецтві виготовлення іграшок	6	21	27
6.	Інтер'єрні об'ємні іграшки на твердому каркасі	6	27	33
7.	Іграшки для домашнього театру	9	36	45
8.	Янгол-охоронець	6	15	21
9.	Підсумок	-	3	3
	Разом	42	174	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (3 год.)

Теоретична частина. Мета та зміст роботи творчого об'єднання на рік. Ознайомлення зі зразками, виготовленими вихованцями та керівником творчого об'єднання. Матеріали, інструменти, обладнання, необхідні для роботи. Повторення правил поведінки в лабораторії та правил пожежної безпеки.

2. Іграшки на каркасі з дроту (18 год.)

Теоретична частина. Поняття про іграшки на каркасі з дроту. Особливості конструкції іграшки. Ескіз іграшки. Правила добору матеріалів (хутра, тканини). Характеристики дроту, який може бути використаний для каркасу. Технологія виготовлення іграшки та оформлення задуманого персонажу.

Правила безпечної роботи під час виконання ручних робіт та волого-теплової обробки. Санітарно-гігієнічні вимоги. Організація робочого місця.

Практична частина. Виготовлення іграшок «Чорний кіт», «Пудель».

3. Ткані іграшки-обереги (21 год.)

Теоретична частина. Поняття іграшок-оберегів. Ткані іграшки-обереги, історія виникнення та розвитку. Інструменти, пристрої та матеріали, що необхідні для роботи. Технологія виготовлення та оформлення іграшки. Контроль якості готових виробів.

Практична частина. Виготовлення іграшок-оберегів: «Хлопчик», «Дівчинка», «Українка».

4. Інтер'єрні напівпласкі іграшки з м'яким каркасом (45 год.)

Теоретична частина. Поняття напівпласких іграшок з м'яким каркасом. «Насипні» іграшки. Ескіз іграшки. Правила добору матеріалів для насипної іграшки та наповнення (поролон, горох). Технологія виготовлення виробів типу: «Веселе обличчя», «Ліниві іграшки». Види оформлення іграшок. Способи виготовлення очей та носиків із виконанням заглибин для очей та рота. Контроль якості готових виробів.

Практична частина. Виготовлення іграшок «Жабка», «Хитун-Бовтун».

5. Клаптикова техніка в мистецтві виготовлення іграшок (27 год.)

Теоретична частина. Походження клаптикової техніки як виду декоративно-ужиткового мистецтва. Види клаптикових технік: «квадрат у квадраті», «млин». Способи з'єднання деталей між собою. Інструменти, матеріали та обладнання, які використовуються в роботі. Використання залишків тканини для виготовлення іграшок, їх технологічні та гігієнічні властивості. Особливості добору тканин за фактурою, розміром. Кольорова гамма в клаптиковій техніці. Технологія виготовлення іграшки: виготовлення шаблону, розкрій деталей іграшки, вибір способу з'єднання деталей між собою, остаточна обробка виробу.

Практична частина. Підготовка ескізу виробу. Добір виду клаптикової техніки. Добір та підготовка матеріалів для іграшки.

Виготовлення м'ячика з трикутників; іграшок «Песик Кубик», «Клаптиковий Мишко».

6. Інтер'єрні об'ємні іграшки на твердому каркасі (33 год.)

Теоретична частина. Поняття про об'ємні іграшки на твердому каркасі. Способи виготовлення твердого каркасу з пінопласту. Технологія виконання іграшок на твердому каркасі. Добір необхідних матеріалів (тканина, хутро тощо). Способи з'єднання деталей. Особливості оформлення та оздоблення іграшки. Вимоги до якості готових виробів.

Практична частина. Виконання ескізу. Конструювання твердого каркасу іграшки. Виготовлення лекал. Розкрій виробу. Виготовлення казкових персонажів: «Котигорошко», «Язиката Хвеська», «Лісовик», «Домовик».

7. Іграшки для домашнього театру (45 год.)

Теоретична частина. Поняття про іграшки-рукавички. Художні засоби створення образу. Особливості конструкції іграшки-рукавички. Інструменти й матеріали, необхідні для виконання іграшки. Умовні позначки на кресленнях: отвори, згин деталей, виточки, стяжка деталей. Послідовність виготовлення іграшки. Оформлення, оздоблення іграшки відповідно до ескізу. Вимоги до якості та зовнішнього вигляду іграшки.

Практична частина. Підготовка ескізу іграшки. Побудова креслення та виготовлення викрійок рукавички, голови, одягу. Виготовлення іграшок: «Баба», «Дід», «Кіт», «Пес».

8. Янгол-охоронець (21 год.)

Теоретична частина. Аналіз зображення янгола-охоронця за художніми творами. Види технології виготовлення (мотанка, суцільнокроєна лялька, іграшка-рукавичка).

Практична частина. Підготовка ескізу майбутнього виробу. Добір матеріалів для виробу. Побудова креслення, виготовлення викрійки. Розкрій та пошиття виробу.

Виготовлення «Янгола-охоронця», пошиття одягу, оформлення іграшки.

9. Підсумок (3 год.)

Практична частина. Підбиття підсумків роботи творчого об'єднання за рік. Виставка робіт вихованців. Проведення конкурсів на звання «Кращий майстер лялькових справ».

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- історію народної іграшки;
- українські національні традиції з виготовлення іграшок, елементи українського національного костюму;
- поняття ескізу, креслення, викрійки;
- технології виготовлення іграшок на каркасі з дроту, твердому каркасі, інтер'єрних напівпласких іграшок з м'яким каркасом;
- онови ручного ткацтва;
- клаптикову техніку при виготовленні іграшок;
- схему оформлення голівки у ляльки та звірят;
- способи виготовлення очей та носиків;
- види декоративно-оздоблювальних матеріалів;
- особливості конструкції іграшок-рукавичок;
- технології виготовлення мотанки, суцільнокроєної ляльки;
- художні засоби створення образів;
- правила безпечної роботи з ріжучими та колючими інструментами, праскою;
- санітарно-гігієнічні вимоги під час виконання ручних робіт;
- правила організації робочого місця.

Вихованці мають вміти:

- добирати матеріали за фактурою та кольором;
- дотримуватися технологічної послідовності виготовлення іграшки;
- моделювати іграшки «за однією основою»;
- виготовляти та оформлювати частини тіла ляльок та звірят;
- використовувати оздоблювальні елементи;
- виконувати операції з волого-теплової обробки;
- виготовляти каркасні, ткані іграшки, іграшки-рукавички, мотанки;

- виготовляти одяг для іграшок;
- організувати робоче місце, дотримуватись правил безпечної роботи та санітарно-гігієнічних вимог.

Вихованці мають набути досвід:

- підготовки ескізів;
- побудови креслень;
- виготовлення лекал, викрійки;
- конструювання каркасу;
- виготовлення іграшок – оберегів, «насипних» іграшок;
- використання клаптикової техніки в мистецтві виготовлення іграшок;
- оцінювання якості та зовнішнього вигляду іграшки.

Література

1. Боринець Н.І., Токарева І.П., Терещук Б.М., Ходзицька І.Ю. Робочий зошит учениці 5-го класу (обслуговуючі види праці). - Київ: С-акцент, 2000. 128 с.
2. Воропай О.І. Звичаї нашого народу. - Київ: Акціонерне видавничо-поліграфічне товариство «Оберіг», 2003.
3. Довженко М.В. Таємнича Україна: Загадки, міфи та легенди. - Київ: Арій, 2020. 336 с.
4. Міфи України: за книгою Георгія Булашева «Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях»/ переклад Ю. Буряка. - Київ: Довіра, 2006. 383 с.
5. Склярєнко О.А. Іграшковий дивосвіт. Основи моделювання м'якої іграшки. - Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. 228 с.
6. Найдєн О.С. Українська народна лялька. - Київ: ВД «Стилос», 2007. 240 с.
7. Тарасова О.О. Ляльки-обереги: мотанки, домовики, ангели, віночки. - Харків: КСД, 2016. 128 с.
8. Тарасова О.О. Ляльки-мотанки. Обереги для вашої оселі, що дарують успіх, багатство, щастя. - Х.: КСД, 2014. 128 с.
9. Українська народна іграшка. Альбом-каталог/ автори-укладачі: Є. Шевченко, В. Корнієнко. - К.: Народні джерела, 2011. 96 с.
10. Корній Дара. Чарівні істоти українського міфу. Духи природи. - Харків: Віват, 2017. 320 с.
11. Кулак С.С. Іграшки із фетру. 16 майстер-класів. – АССА, 2015. 62 с.
12. Пилипчак М. Щедрий вечір, добрий вечір. Святкові обряди і звичаї українського народу. - Харків: КСД, 2016. 50 с.
13. Стаднік О.І. Краший подарунок для дівчинки: м'яка іграшка. - Київ: Ранок, 2011. 128 с.
14. Тетельман Г.С., Шаповалова К.В. Зростаємо українцями. - Харків: Юнісофт, 2020. 128 с.